

KDI
Kriminalomsorgsdirektoratet Kristin Tandberg

Deres ref:

Vår ref:
202314038-15

Dato:
21.12.2023

SVAR PÅ HØRING - BARNEVERN SINSTITUSJONSUTVALGET NOU 2023 - 24

KRUS viser til brev mottatt 14.november 2023, om høring av utredningen «Med barnet hele vegen – barnevernsinstitusjoner som har barnas tillitt, NOU 2023:4.

KRUS takker for muligheten til å komme med innspill, som følger vedlagt.

Med hilsen

Nina Stenvaag Leira
konstituert direktør

Hege C. Lauritzen
avdelingsleder

Dette brevet er godkjent elektronisk i kriminalomsorgen og har derfor ingen signatur.

Vedlegg: Høringsinnspill fra KRUS

Høringssvar fra KRUS om

Barnevernsinstitusjonsutvalgets NOU 2023:24 «Med barnet hele vegen – barnevernsinstitusjoner som har barnas tillit»

KRUS utdanner fengselsbetjenter, tilbyr etter- og videreutdanningstilbud til kriminalomsorgens ansatte, driver forskning på kriminalomsorg og har etablert en FoUgruppe om barn og unge. Samspill mellom grunnforskning, anvendt forskning og praksisnære utviklingsarbeider gir gode synergier og er karakteristisk for FoU aktiviteten ved KRUS. Aktiviteten har resultert i en rekke forsknings- og utviklingsarbeider og nettverksforum som til sammen danner et kunnskapsgrunnlag, som også er skrevet fram i rapporten «Unge voksne i kriminalomsorgen, sammen om tilbakeføring. Nyttig kunnskap for utvikling av praksis» (Gaarder, 2022).

Kilder, forsknings- og utviklingsprosjekter av relevans for høringen er:

- Fra fengsel & ut – et grunnforskningsprosjekt knyttet til lokale progresjons- og tilbakeføringspraksiser i et høysikkerhetsfengsel på Østlandet. Et forskningssamarbeid i regi av KRUS og Høgskolen i Østfold fra 2013 – 2018 (Fransson & Brottveit, 2015).
- Barn, unge & veien videre - et anvendt forskningsprosjekt knyttet til barn og unge i fengsel og friomsorg i regi av KRUS fra 2013 – 2018 (Martinsen, 2016; Fransson, Martinsen & Staksrud, 2019).
- Barn & unge i fengsel – et grunnforskningsprosjekt knyttet til de norske ungdomsenhetene på oppdrag av Justisdepartementet ved KDI fra 2013 – 2019. (Fransson, Hammerlin & Skotte, 2019; Fransson, 2018; Dullum, Fransson & Skotte, 2022, Fransson, 2022a og b).
- Prison, Architecture & Womens Life. A Comparative Study of Prisons in Italy and Norway. Et forskningssamarbeid mellom TESIS, Firenze og KRUS fra 2018 – 2019. (Fransson & Giofrè, 2020).
- Soning & Forsoning – Samtaler med unge i fengsel fra 2019 – 2024. (Fransson & Gjøen, 2022).
- Barn & unges bosituasjoner etter fengsling – Et pilotprosjekt som bygger på samtaler med fengsler og friomsorg (Gaarder & Fransson, 2022)
- Lundeberg, I. R. and P. Scharff Smith (2023): Kjønn, soningsforhold og helsehjelp i fengsel. Normaliseringsprinsippet og kvinner på høy sikkerhet i norske fengsler, i *Kritisk juss*, Vol 49, No 1-2, s. 27-50
<https://www.idunn.no/eprint/J2CCMNKBZKRCUSAA43U5/full>
- Sivilombudet 2019 Særskilt melding

Utviklingsprosjekter:

- Ung Ut – -Et utviklingsprosjekt og FoU-arbeid knyttet opp til tverrsektorielt samarbeid rundt unge varetektinnsatte (Gaarder, 2017)
- Tom (21) i fengsel filmene - Utvikling av undervisningsfilmer om unge voksne i fengsel (tilbakeføring.no.)
- Tilbakeføring.no - Utvikling av nettside for tverrsektorielt samarbeid om tilbakeføring(tilbakeføring.no.)

Generelt innspill

Det ser ut til at NOUen utelukkende omhandler mindreårige barn, og vi ønsker å argumentere for at aldersgrensen for særlige tilrettelegginger også bør gjelde unge voksne som frihetsberøves i fengsel.

I FNs minstestandarder for tilrettelegging for unge i fengsel følger en anbefaling om at reglene som gjelder for personer under 18 år skal utvides til å gjelde unge voksne.

Å utvide barneperspektivet til også å omfatte unge voksne er etter dette i tråd med internasjonal lovgivning.

Young adult offender” means any person between the ages of 18 and 21 who is alleged to have or who has committed an offence. Young adult offenders may, where appropriate, be regarded as juveniles and dealt with accordingly» (Beijing Rules § 3.3 jfr. European Rules for juvenile offenders § 17 med kommentarer).

Young adults in general are in a transitional stage of life and should therefore be treated in a way comparable to juveniles and be subject to the same interventions since they are not as mature and responsible for their actions as full adults; They should benefit from the variety of educational sanctions and measures that are provided for juvenile offenders. It is an evidence based policy to encourage legislators to extend the scope of juvenile justice to the age group of young adults and in this way find more appropriate constructive reactions with regard to the particular developmental problems of young adults, (European Rules for juvenile offenders § 17 med kommentarer).

En annen begrunnelse for å utvide barneperspektivet er kunnskapen om at den normale ungdomshjernen ikke er ferdig utviklet før senere i 20-årene, og at handlingsmønsteret og evnen til kognitiv regulering av atferd hos en ungdom derfor er annerledes enn hos en godt voksen person. Unge voksne i kriminalomsorgen i større grad enn en normal ungdomspopulasjon utsatt for omsorgssvikt, vold, rus og dårlige levekår i oppveksten (Mathias Killengreen Revold, 2015) og det er økt risiko for utviklingsforstyrrelser som ytterligere forsinker evne til impuls kontroll og regulering. Unge voksne bør ses som en særlig sårbar gruppe.

Innspill til forslagene.

Forslag 3: Det etableres et eget sikkerhetspsykiatrisk tilbud for barn

- Vi ser det som et positivt forslag å etablere slikt tilbud slik at barn som er psykisk syke med voldsatferd ikke plasseres i fengsel, men i institusjoner med helsefaglig personell og regime som er utformet med tanke på behandling og ikke straff. Vi viser ellers til den generelle tilbakemeldingen om at særlige tilbud for barn under 18 år bør utvides til også å gjelde unge voksne.
- Det er en kjent problemstilling i kriminalomsorgen at det er mange psykisk syke i fengsel. Erfaringer fra praksisfeltet peker på at det er høy terskel for innleggelse i psykiatrien for psykisk syke innsatte, og at innsatte (for) raskt blir overført tilbake til fengsel. For barn og unge er det viktig å unngå slik svingdørsproblematikk. Det må gjøres grundig arbeid med hvilke kriterier som skal gjelde for plasseringer, og det bør være lav terskel for at psykisk syke barn og unge plasseres i institusjon fremfor fengsel.

Forslag 5: Utvidelse av ungdomsenhetene med lavsikkerhetsplasser

Det skal være siste utveg å fengsle barn. Ved å utvide kapasiteten av fengselsplasser for barn kan det være risiko for at terskelen blir lavere for fengsling. Dette er en problemstilling som det er viktig å understreke. Det er betenkelig dersom det blir økt vilje i samfunnet til fengsling av barn.

Egne plasser med lavere sikkerhetsnivå i ungdomsenhetene nødvendiggjør kunnskapsbaserte strategier for forebygging, håndtering og konsekvenser ved uønsket atferd og regelbrudd.

- Barn og unge i fengsel er i tillegg til umodent system for følelsesregulering og konsekvenstenkning også utsatt for at stress-respons-systemet er underutviklet slik at man reagerer med frykt og stress lettere enn andre. Det er viktig at ansatte kan forstå og håndtere situasjoner i lys av kunnskap om utviklingspsykologi og traumesensitiv forståelse. Vi anbefaler et samarbeid mellom kriminalomsorgen og «Spisskompetansemiljøet for trygghet og sikkerhet i barnevernet» om utvikling av konfliktdepende kommunikasjon og fysisk maktanvendelse som er tilpasset gruppen unge, og at ansatte får nødvendig opplæring.
- Tradisjonelt vil regelbrudd på lavere sikkerhet kunne medføre straffereaksjon og konsekvens i form av overføring til høyere sikkerhet. Det bør utformes flere alternative reaksjoner for barn og unge slik at episoder med uønsket atferd eller regelbrudd møtes på en forutsigbar og kontant måte, og som gir mulighet til gjenoppretting og læring. Samtaler i etterkant av konfliktsituasjoner kan være god læringsarena. Vi foreslår innføring av «hendelses-samtaler», hvor situasjoner i etterkant kan gjennomgås med den unge med mål om gjenoppretting, læring og forebygging av nye situasjoner. Dette er praksis i barnevernsinstitusjoner og kan komme til anvendelse også i kriminalomsorgens institusjoner.
- Vi ønsker å påpeke tydelig at brukermedvirkning er viktig. I NOU 2023: 7 «Trygg barndom, sikker fremtid» fremgår at den største utfordringen er ivaretagelse av barns rett til medvirkning, og at dette kan være særlig viktig i en fengselskontekst for å sørge for tillitsfulle relasjoner, individuell tilpasning og forebygging av uønskede hendelser og at mindre inngripende tiltak vurderes i tråd med den unges behov. Fra NOU 2023:

«Utvalget har i sine vurderinger lagt vekt på at det foreligger tydelig dokumentasjon på at barns rett til medvirkning ikke blir ivaretatt godt nok, selv om barna har tydelige rettigheter i lovverket. Problemene kommer til uttrykk på flere områder. Barna som mottar hjelp fra barnevernet får ikke den informasjon de trenger, de får ikke på en trygg måte sagt hva de føler, tenker og ønsker, de får ikke sikret sitt privatliv eller være med å ta beslutninger eller får ikke klaget på beslutningene.» (NOU 2023: 7 Trygg barndom, sikker fremtid, s 15)

Forslag 6: Soning av straff med fotlenke i barnevernsinstitusjon

- Det er positivt at unge som dømmes til fengselsstraff kan gjennomføre i barnevernsinstitusjon i stedet for i fengsel. Det bør også være et alternativ å bruke fotlenke i barnevernsinstitusjon for unge som varetektsfengsles(varetektsurrogat).
- Forslaget kan ha en utjevne side ved at fotlenkealternativet kan tilbys flere enn de som allerede har en boligsituasjon som fyller vilkårene for det. Dette ses som positivt
- Å tillate fotlenke i barnevernsinstitusjon vil i praksis bety å utvide kapasiteten for straffeopphold for barn, og det kan være risiko for at terskelen blir lavere for å idømme frihetsberøvende straff. På samme måte som ved å utvide kapasitet i ungdomsenhet er dette en problemstilling som det er viktig å understreke. Det er generelt betenkelig dersom økt kapasitet også fører til økt vilje og lavere terskel for straff av barn.
- En betenkelighet kan være at det vil være få ungdom i hver institusjon, og de begrensninger som en lenkesoning medfører kan sette denne ungdom i en utsatt situasjon med tanke på fellesskapet med de andre.
- Ved å tillate soning av straff med fotlenke i barnevernsinstitusjon bør det utformes alderstilpassede og tydelige regler for hva som skjer ved brudd. Det er nødvendig å ta høyde for at barn og unge kan ha mer problemer med å overholde regler enn voksne, og det bør unngås at barn og unge settes i situasjoner som lett kan mislykkes. Praksis for håndtering av brudd bør være forutsigbart, kontant og gi rom for gjenoppbygging og læring.
- Vi poengterer også her viktigheten av brukervedvirkning som omtalt under forrige forslag.

Forslag 7: Tverrdepartemental oppfølging av tilbudet til barn som begår alvorlig

kriminalitet

På tvers av departementer, direktorater og etater er det en felles målsetning om å hjelpe unge i å unngå ny kriminalitet, men heller finne sin plass som deltakende samfunnsborger. I dette arbeidet er relasjon et av de viktigste verktøyene.

- Unge som frihetsberøves i fengsel er som regel individer med en historikk i hjelpeapparatet. Det er gjerne fokus på glippsoneproblematikk i forbindelse med løslatelse fra fengsel, vi ønsker i tillegg fokus på glippsonen som oppstår ved innsettelse i fengsel. Fengselsopphold representerer brudd med både relasjoner og planer, og det er vesentlig at det sikres kontinuitet i oppfølging av den unge. Det bør være fokus på at et er de personene som skal

følge opp barnet/ungdommen etter fengselsoppholdet som også er representert undervegs i fengselsoppholdet

- Kommunal sektor har i motsetning til spesialisthelsetjeneste, barnevern og justissektor ansvar for velferdstjenster gjennom hele livsløpet for alle. Kommunale tjenester bør involveres straks ved innsettelse og være en vesentlig samarbeidspartner i planlegging av den unges tilbakeføring. Vi stiller spørsmålet om et samarbeid mellom departementer om unge som frihetsberøves også bør innebefatte kommunal og distriktsdepartementet.
- SLT-modellen er innført i mange kommuner og kan vurderes som fast innslagspunkt for kontaktetablering mellom kriminalomsorgen og kommunal sektor når det gjelder unge innsatte. Asker kommunes «fengselsteam» kan også vises til som en god praksis.
- Vi ønsker å fremheve at fengsel i tillegg til de negative effektene av frihetsberøvelse, også kan gi mulighet til å orientere seg mot et bedre liv. Unge som frihetsberøves kan ofte komme fra stressfylt tilværelse og i fengsel kan noen unge profitere på å være i en situasjon med rusfrihet og regulert hverdag med mat, søvn og aktivitetstilbud. Fengselsbetjenter, verksbetjenter og sosialfaglig ansatte i fengsel er utdannet for praktisk og menneskelig å hjelpe innsatte med tilbakeføring til samfunnet. Det utføres mye godt sosialfaglig arbeid, og det finnes tilbud om programmer og aktiviteter som støtter unges utvikling. Kriminalomsorgens strukturer er på denne måten innrettet med tanke på å gi unge innsatte muligheter. Det er stort potensiale for andre sektorer å benytte tiden i fengsel som en arena for kontaktetablering, relasjonsarbeid og samarbeid -med og omkring den unge.

Forslag 12: Ansvar for tilbudet til barn med behov for spesialisert rusbehandling legges

til spesialisthelsetjenesten

Ved etablering av døgntilbud for barn i rusbehandling kan det åpne seg mulighet for gjennomføring av straff etter strgfjl §12 eller gjennomføring med fotlenke i institusjonen. Det nødvendiggjør et grundig arbeid med regelverk ved brudd på vilkårene slik at unge ikke flyttes for mye. Brudd på regler og uønsket atferd bør håndteres forutsigbart og kontant, og på en måte som gir rom for gjenoppretting og læring.

Tradisjonelt har «§12soning» i rusbehandlingsinstitusjon blitt innvilget mot slutten av straffetiden, og blir brukt som et ledd i progresjon. Vi ønsker å fremheve at rusbehandling i noen tilfeller bør skje tidligere i straffegjennomføringsløpet, og at det kan være aktuelt å overføres til ungdomsenhet / fengsel etter endt rusbehandling. Det må i slike tilfeller sikres gode overgangsordninger slik at unge fortsatt opplever progresjon, og ikke overføres fra rusbehandling til et mer repressivt regime.